

Махия Т. А. Формування ІКТ-компетентності керівника навчального закладу в умовах магістратури / Т. А. Махия // Проблема освіти: наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України. — К. — 2014 — №80. — Ч. 1 — С. 84–87

УДК 378.016

**Махия Тетяна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри управління навчальним
закладом та педагогіки вищої школи
Інституту менеджменту та психології
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України**

**ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Ключові слова: *керівник навчального закладу, організаційно-педагогічні умови, ІКТ-компетентність, самостійна робота, зміст навчання.*

**ICT-COMPETENCE FORMING OF THE HEAD OF
EDUCATIONAL INSTITUTION IN PROFESSIONAL TRAINING**

Key words: *head of educational institution, organizational and pedagogical conditions, ICT competence, the independent work of master's degrees, learning content.*

Вступ. Запровадження системи обов'язкової магістерської підготовки керівників навчальних закладів за спеціальністю «Управління навчальним закладом» та атестації керівників загальноосвітніх навчальних закладів як управлінців визначається Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки одним із основних завдань педагогічної освіти [6]. За цієї умови фахова підготовка керівників навчальних закладів має за мету професійну підготовку компетентних менеджерів освітньої галузі, формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно в

умовах кризового стану суспільства, приймати управлінські рішення в будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси.

У процесі фахової підготовки вищі навчальні заклади забезпечують опанування випускниками системи умінь вирішувати певні типові задачі діяльності під час здійснення певних виробничих функцій, що визначені галузевим стандартом вищої освіти – освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» галузі знань 1801 «Специфічні категорії» кваліфікації 12 «Керівник підприємства, установи та організації (у сфері освіти та виробничого навчання)» з узагальненим об'єктом діяльності «технології управління навчальним закладом», затверджених наказом МОН України № 114 від 21 лютого 2006 року [4].

Проте для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід в освіті, узгоджених з новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій. Починаючи з 2008 року відбувається поступовий перехід до нового покоління галузевих стандартів вищої освіти, на основі компетентнісного підходу, що в свою чергу створює передумови для більшого та гнучкішого наближення результатів освіти до потреб та вимог ринку праці, подальшого розвитку освітніх технологій та системи освіти в цілому, формування нової системи діагностичних засобів із переходом від оцінки знань до оцінки компетенцій та визначення рівня компетентності в цілому [2].

Аналіз попередніх досліджень. Окремі аспекти формування управлінської, професійної, гендерної, економічної, інформаційно-аналітичної, маркетингової, правової, психологічної, соціокомунікативної, фахової компетентності керівників різних типів навчальних закладів стали предметом дослідження Г. Д. Беженара, О. І. Бондарчук, Н. В. Василенко,

Р. П. Вдовиченко, Н. О. Давидової, В. В. Дивака, Г. В. Єльнікової, І. І. Кушніра, О. О. Нежинської, В. В. Олійника, Л. М. Оліфіри, Л. М. Петренко, В. І. Ростовської, Р. В. Шаповала. Питання визначення сутності, структури, рівнів та критеріїв ІКТ-компетентності, формування професійної компетентності засобами інформаційно-комунікаційних технологій та формування ІКТ-компетентності фахівців різних спеціальностей стали предметом досліджень В. Ю. Бикова, В. Ф. Бирки, Н. П. Дементієвської, І. І. Драч, Г. В. Єльнікової, М. І. Жалдака, Н. В. Морзе, П. К. Пахотіної, О. М. Спіріна, О. В. Нікулочкіної, Л. А. Чернікової та інших. Проте, у цих дослідженнях увага зосереджується переважно на питаннях формування ІКТ-компетентності педагогічних та науково-педагогічних працівників. Питання сутності та формування ІКТ-компетентності керівників навчальних закладів у процесі фахової підготовки залишаються практично поза увагою науковців.

Мета роботи – уточнити поняття «ІКТ-компетентність керівника навчального закладу» та визначити організаційно-педагогічні умови формування ІКТ-компетентності магістрантів спеціальності «Управління навчальним закладом» у процесі фахової підготовки за заочною формою навчання.

Матеріали результатів дослідження. Досвід фахової підготовки керівників навчальних закладів у магістратурі за спеціальністю «Управління навчальним закладом» в ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України вже перевищує 10 років. За цей час колективом науково-педагогічних працівників ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України на чолі з Г. В. Єльніковою розроблено компетентнісну модель керівника вищого навчального закладу, що включає ключові, загально-фахові та спеціально-фахові компетентності управлінця [1]. В структурі ключових компетентностей управлінця Г. В. Єльнікова розглядає інформаційну компетентність, що виявляється як здатність керівників навчальних закладів до використання інформаційно-комунікаційних технологій; раціонального

використання комп'ютера і комп'ютерних засобів; побудови інформаційних моделей та їх дослідження засобами ІКТ. За такого підходу сутність поняття «інформаційна компетентність» можна ототожнювати із поняттям «інформаційно-комунікаційно-технологічна компетентність, або ІКТ-компетентність», запропонованого доктором педагогічних наук, заступником директора Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України О. М. Спіріним: ІКТ-компетентність розглядається як підтверджена здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема професійних, задач у певній предметній галузі [8].

Предметною галуззю для керівників навчальних закладів стає технологія управління відповідною установою освіти. Для того, щоб визначити організаційно-педагогічні умови формування ІКТ-компетентності керівників навчальних закладів у процесі фахової підготовки, необхідно спочатку визначити, які саме індивідуальні потреби і професійні задачі в галузі управління навчальним закладом вимагають використання інформаційно-комунікаційних технологій. Для цього звернемося до нормативно-правових документів.

Відповідно до наказу МОН України № 665 від 01 червня 2013 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [5] керівники навчальних закладів (Код КП – 1210.1) повинні використовувати в роботі комп'ютерну техніку і програмне забезпечення для створення, зберігання й обробки інформації, а також знати основи роботи з персональним комп'ютером і периферійними пристроями до нього. Фактично в даному документі мова йде про опанування керівниками навчальних закладів комп'ютерної грамотності, що включає в себе в першу чергу розуміння загальних принципів пристрою і роботи комп'ютера, вміння працювати з операційною системою, прикладними офісними програмами:

текстовим (Word) та графічним редактором (Excel) тощо. Проте поняття ІКТ-компетентність керівників навчальних закладів окрім комп'ютерної грамотності включає в себе і такі складові, як робота з інформацією в електронному вигляді, знання та вміння використовувати найефективніші методи та засоби пошуку, відновлення, поширення та зберігання інформації, уміння працювати із зовнішнім інформаційним середовищем, уміння оптимально використовувати архіви інформації та інше. Державний стандарт вищої освіти підготовки фахівців спеціальності «Управління навчальним закладом» в контексті ІКТ-компетентності, дещо розширює вимоги до знань і вмінь майбутніх керівників навчальних закладів. В данному документі передбачено, що майбутні фахівці мають опанувати технології передачі інформації, що з урахуванням сучасного стану розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та управлінні, передбачає користування електронною поштою, інтернет-сервісами для проведення професійних маркетингових досліджень, соціологічних опитувань чи психологічних тестувань, відео-конференцзв'язком, проведення відео-конференцій тощо; здійснювати організацію колективної роботи з документами у тому числі засобами хмарних технологій; використовувати сучасні інформаційні технології для управління інформаційними зв'язками тощо.

Формування ІКТ-компетентності магістрантів у процесі фахової підготовки за спеціальністю «Управління навчальним закладом» за заочною формою навчання може бути реалізовано за виконання ряду організаційно-педагогічних умов, які стосовно нашого дослідження виступають як сукупність передумов, що забезпечують цілісність, повноту, цілеспрямованість та ефективність управління навчальним процесом підготовки майбутніх керівників навчальних закладів. Нижче зупинимося на деталізації цих умов більш докладно.

Перша умова полягає в постійному оновленні змісту навчання магістрантів з урахуванням сучасного стану розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та управлінні, виникненням нових

освітніх завдань і проблем. Тут мова йде як про своєчасне оновлення змісту навчання дисциплін, що безпосередньо спрямовані на формування ІКТ-компетентності майбутніх фахівців, так і про наскрізне використання інформаційно-комунікаційних технологій у єдності та взаємозв'язку дисциплін навчального плану підготовки магістрів спеціальності «Управління навчальним закладом» з максимальним зануренням в інформаційно-освітнє середовище вищого навчального закладу – підготовки науково-педагогічними працівниками ВНЗ інформаційних і навчально-методичних матеріалів та наочних посібників із використанням комп'ютерних технологій, розробки електронних навчально-методичних курсів дисципліни різними засобами у тому числі з використанням платформ дистанційного навчання; здійснення інформаційно-технологічного забезпечення діагностики якості вищої освіти в тому числі виготовлення тестів успішності та обробки отриманих результатів з використанням комп'ютерних технологій, проведення занять з використання аудіовізуальних засобів навчання та мультимедійних технологій, використання можливостей соціальних сервісів Веб 2.0 та ресурсів глобальної мережі Інтернет в навчальному процесі тощо.

Друга умова – забезпечення цілісності, системності та узгодженості підбору методів навчання на основі принципів андрагогіки. Ця умова впливає із того, що за Правилами прийому в ДВНЗ «УМО» НАПН України абітурієнти вже мають повну вищу освіту (вікові особливості вступників коливаються від 30 до 65 років) та стаж педагогічної чи науково-педагогічної роботи від п'яти років. Це, в свою чергу, обумовлює потребу в застосуванні андрагогічної моделі навчання, за якої центральною фігурою навчальної діяльності стає сам магістрант, а його самостійна діяльність стає основним видом навчальної роботи. З урахуванням дослідження Н.Г.Протасової [7] та нами виокремлено наступні принципи:

1) індивідуального досвіду та розвитку індивідуальних освітніх потреб, що виявляється в необхідності побудови власної освітньої траєкторії із

урахуванням наявного рівня сформованості ІКТ-компетентності кожного магістранта;

2) вікового підходу, що виявляється в організації керованої самоосвітньої діяльності, де корекція з боку викладача, характерна для освіти дітей та молоді, замінюється самоаналізом, самоусвідомленням та самокорекцією;

3) створення умов та свободи вибору, що забезпечується варіативністю та можливістю вільного вибору комплексу теоретичних питань та науково-дослідних завдань, що виносяться на самостійне опрацювання;

4) стимулювання самоосвіти та самостійності у навчанні, за якого формування ІКТ-компетентності магістрантів відбувається внаслідок здійснення ними постійного самоконтролю і самооцінки з метою перевірки досягнутих результатів та приведення їх у відповідність із поставленими цілями, суспільно значущими нормами, правилами, еталонами, а також суб'єктивними вимогами та уявленнями;

5) спільної діяльності у процесі навчання, що забезпечується спільною роботою викладача з керівниками ДНЗ щодо планування та управління процесом та процедурами, які допомагають підвищити рівень сформованості ІКТ-компетентності магістрантів;

6) актуалізації результатів навчання, що полягає в невідкладній готовності раціонально використовувати інформаційно-комунікаційні технології для виконання професійних обов'язків.

Третя умова – розробка дидактично обґрунтованих підходів до проектування завдань до самостійної роботи студентів, побудованих з урахуванням принципів андрагогіки, компетентнісного підходу, міжпредметних зв'язків та сучасного стану розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті й науці та спрямованих на формування у майбутнього фахівця готовності до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Підготовка студентів заочної форми навчання в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу передбачає при вивченні кожної дисциплін відведення на самостійну роботу від 70% часу від загального навчального навантаження. За такого розподілу ефективна організація СРС значною мірою впливає на результативність підготовки магістрантів та виступає способом індивідуалізації процесу навчально-професійної підготовки, основою їх самоосвітньої діяльності як майбутніх фахівців та вагомий чинник професійної мобільності [3].

Четверта умова – впровадження ефективних технологій управління виконанням індивідуальної СРС у поєднанні з лекціями та практичними заняттями на основі коучингу. Організоване на основі коучингу навчання магістрантів в міжсесійний період дозволяє розглядати викладача в ролі коуча – персонального тренера, тьютора, функції якого не зводяться до контролю, а спрямовані на супровід, організацію та координацію індивідуальної самостійної роботи майбутніх викладачів. У сучасній вищій школі роль викладача все більше зводиться саме до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. В такому випадку основна задача викладача – надати систематичну консультативно-методичну допомогу – допомогти магістранту зорієнтуватися в Інтернет-просторі, оволодіти навичками пошуку, обробки та аналізу інформаційних потоків, надати посилання на необхідні електронні освітні ресурси тощо. Стосовно майбутніх фахівців, їх самостійна діяльність стає основним видом навчальної роботи, а ступінь значущості навчання має, в першу чергу, оцінюватися магістрантом або самостійно, або за рахунок зворотного зв'язку з колегами по навчальній групі чи тих, хто допомагає у навчанні та об'єктивних свідочств досягнутого. В такому випадку замість традиційних контролюючих та дисциплінуючих форм впливу виступає особистісна зацікавленість у навчанні, самодисципліна, відповідальність [7].

Практика організації самостійної роботи з магістрантами спеціальності «Управління навчальним закладом» в Інституті менеджменту та психології ДВНЗ «УМО» НАПН України в міжсесійний період свідчить, що така

технологія може успішно застосовуватися в роботі з дорослими. При цьому використання електронної пошти, ісq-клієнтських програм та відеозв'язку у процесі консультативно-методичної допомоги магістрантам надає додаткові можливості викладачу щодо посилення мотиваційної настанови, здійснення коригування навчально-методичного забезпечення самостійної роботи студентів, відслідковування систематичності і безперервності при виконанні індивідуальних завдань, завчасної перевірки результатів контрольної роботи та визначення рейтингу студентів з урахуванням результатів фактичного виконання завдань для самостійної роботи.

Висновки. ІКТ-компетентності керівників навчальних закладів виявляється в їх здатності використовувати інформаційно-комунікаційні технології для виконання професійних обов'язків із застосуванням комп'ютерної техніки. Дотримання перелічених організаційно-педагогічних умов у процесі формування ІКТ-компетентності магістрів спеціальності «Управління навчальним закладом» сприяє високій результативності навчального процесу та якісній професійній підготовці.

З урахуванням недостатнього вивчення різних аспектів питання формування ІКТ-компетентності керівників навчальних закладів у процесі фахової підготовки, подальшого дослідження потребують питання визначення структури, виявлення критеріїв та рівнів сформованості ІКТ-компетентності керівників навчальних закладів, а також розробки моделі формування ІКТ-компетентності майбутніх фахівців у процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Єльнікова Г. В. Про впровадження компетентнісного підходу у навчальний процес вищого навчального закладу [електронний ресурс] / Г. В. Єльнікова // Теорія та методика управління освітою. — 2010. — Вип. № 5. — Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/Title5.pdf>
2. Лист МОН України № 1/9-484 від 31.07.2008 р. «Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів

вищої освіти» [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua>

3. Махиня Т. А. Особливості організації самостійної роботи студентів заочної форми навчання в сучасних умовах / Т. А. Махиня // Проблеми освіти: наук. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України. — 2012. — Вип. № 70. — Ч. I. — С. 198–202.

4. Наказ МОН України № 114 від 21 лютого 2006 року «Про затвердження та впровадження складових галузевих стандартів вищої освіти за спеціальностями специфічних категорій підготовки» [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua>

5. Наказ МОН України № 665 від 01 червня 2013 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1672->

6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf

7. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова — К. : ДАККО, 1998. — 171 с.

8. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики [електронний ресурс] / О. М. Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2009. — №5 (13). — Режим доступу : <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>